

T.C. DOKUZ EYLÜL ÜNİVERSİTESİ YAYINLARI

0907 - BY 87 - 009 - 025

İLÂHİYAT FAKÜLTESİ DERGİSİ IV

(PROF.DR. ÖMER YİĞİTBAŞI'NA ARMAĞAN)

Hz. MÜSÂ

(Çocukluk ve Gençlik Çağı) ★

— II —

Doç. Dr. Abdullah AYDEMİR

15— Firavun'la Karşı Karşıya

Yüce Allah, hiç vakit kaybetmeden Mûsâ ve Hârûn'a Firavun'a gitme emri verdi: «Hemen ona gâdin (ve) şöyle deyin: Doğrusu biz senin Rabbinin elçileriyiz. İsrâîl Oğullarını bizimle berâber gönder; onlara işkence etme. Biz sana Rabbinden gerçek bir mucize getirdik; selâm, doğru yola gidene olsun! Doğrusu bize, yalanlayıp sırt çevirene azâb edileceği vahyolundu» (82)

Bu emri alan Mûsâ (a.s.) yola çıktı. Ailesi ile birlikte Mısır'a girişi bir gece vaktine rastlamıştı. Doğruca annesinin oturduğu yere vardı. Annesinin oturduğu evin sahibini tanımıyordu. Muhtemelen bir yatsı vakti evde mercimek çorbası içilirken avlunun bir tarafına yerleşti. Çorba içmeye devâm eden ve misafirleri tanımayan Hârûn, annesinden bunların kim olduğunu sordu. Annesi : «Misafirler» demekle yetindi. Mûsâ'yı yemeğe çağırdılar. Birlikte yemek yemeye devam edildiği sırada Hârûn misâfirlerin kim olduklarını tekrar sordu. Bu kez misâfir kendini tanıttı : «Ben Mûsâyım». Hârûn meraklı gözlerle dikkatlice takip ettiği misafir kişinin ağabeyisi olduğunu öğrenince hemen ayağa kalktı ve kucaklaşıp sarıldılar. Hoş-beş edip tanıştıktan sonra Mûsâ, Hârûn'a : «Ey Hârûn! Yüce Allah ikimizi Firavun'u imana çağırmaya memur etti. Birlikte Firavun'un yanına gideceğiz» deyince Hârûn : «Tamam. Emrindeyim. Gidelim» dedi. Anneleri yerinden sıçrayarak çığlık atarcasına haykırdı : «Olamaz! Eğer giderseniz ikinizi de öldürür» diyerek onları engellemeğe çalıştı.

(82) Tahâ suresi, 20/47-48.

(★) Yazımın I. kısmı aynı başlık altında. D.E.Ü. İlah Fak. Dergisi, C. III (1986)'da yayımlanmıştır.

Emir yücelerin Yücesinden geldiği için Mûsâ ve Hârûn geceleyin yola düştüler. İlerlemiş saate rağmen Firavun'un kapısını çaldılar. Rivâyete göre Firavun da kapıcısı da korktular. Firavun : «Bu saatte benim kapımı çalan kim ola ki?» dedi. Kapıcı gidip, gelenlerle konuştu. Mûsâ'dan : «Biz Allah elçileriyiz» sözünü duyan kapıcı, korku içinde durumu, Efendisine söyle arzetti: «Efendimiz! Kapıda mecnûn biri var. Kendisini, âlemlerin Rabbi'nin elçisi sanıyor» dedi. Firavun izin verdi ve Mûsâ ile Hârûn içeri girdiler. Firavun görür görmez Mûsâ'yı tanıdı ve : «Biz seni küçükken evimizde büyütmedik mi? Birçok yıllarını aramızda geçirmedin mi?... Yapılan iyilik'leri, nimetleri küfranla karşıladın...». Bu ilk karşılaşmada «Mûsâ Firavun'dan İsrâil Oğullarının Mısır'dan çıkmalarına izin vermesini istedi ve vaktiyle bir mısırlıyı öldürmesinin bir kaza eseri olduğunu ve o zaman henüz genç ve tecrübesiz bulunduğunu ifâde etti.

—oOo—

İbn İshak'a göre, Firavun'un yanına girmek için Mûsâ ve Hârûn hayli uğraşp zahmet çektiler. Rivâyete göre bu iş iki yıl sürdü. Bu maksatla hergün sabah ve akşam Firavun'un kapısına geliyorlardı. Onların isteğini, iki yıl süreyle, kimse Firavun'a iletme cesaretini gösteremedi... Nihâyet günün birinde Firavun'u eğlendiren ve ona dalkavukluk yapanlardan biri, tam onu eğlendirip güldürdüğü bir sırada : «Efendimiz ! Kapıda tuhaf sözler söyleyen biri var, o, senden başka da ilâh bulunduğunu söylüyor» dedi. Firavun : «Onu alın içeri!» dedi... (83)

16— Ejderhânın Alt ve Üst Çenesi

Hız. Mûsâ Firavun'un karşısında gayet rahat bir eda ile sözünü şöyle sürdürdü: «Ben, âlemlerin Rabbi olan Allah'ın elçisiyim. Rabbim bana hikmet ve peygamberlik ihsan etti... Beni, vaktiyle evinde büyütmüş olmanı başıma kakma! Sen yıllar var ki İsrâil Oğullarını kendine köle edindin...» dedi. (84)

Firavun, Mûsâ'nın sözleri içinde bilhassa bir cümleye takıldı ve sor-

(83) İbn Cerir et-aTberî, I/2, 570 v.d. Bu haberlerde yer alan ve Mûsâ ile Harun'un Firavun'un yanına hiç beklemeden girdiklerini ifade eden rivâyet gibi, bu işin iki yıl sürdüğünü dile getiren haber de büyük ihtimalle gerçekleri aksettirmiyorlar; öyle görülüyor ki bu iş ne çok kolay, ne de çok zor olmuştur. (Bkz. İbn Kesir, el-Bidaye I, 253).

(84) Taberî, Tarih., I/2, 571. Bu arada geçen âyet mealleri için bkz. Şu'arâ suresi, 26/16-24.

du : «Alemlerin Rabbi (dediğin) nedir»? Mûsâ : «Eğer kesin olarak inancaksanız bilin ki O, göklerin, yerin ve ikisinin arasında bulunanların Rabbidir» dedi. (Firavun) yanında bulunanlara : «İşitiyor musunuz»? dedi. (Mûsâ sözüne devamla): «O, sizin de Rabbiniz, önce geçmiş atalarınızın da Rabbidir» dedi. Firavun, çevresindekilere, «Size gönderilen şüphesiz delidir» dedi. (Mûsâ sözüne devamla): «Eğer düşünme yeteneği olan kimselerseniz bilin ki O, doğunun, batının ve ikisinin arasında bulunanların Rabbidir» dedi. (85)

—oOo—

Hiz. Mûsâ, bu ilk karşılaşmada Firavun ve yanındakilere önemli hatırlatmalarda bulundu. Onlara-yukarıda kaydedilenlerden ayrı olarak-Yüce Allah'ın tek yaratıcı olduğunu, O'nun unutmama ve hata etmeden münezzehe bulunduğunu, yeryüzünü yaşanır hale getirdiğini, gökten sular indirdiğini ve bununla arzda türlü nebatlar bitirdiğini... duyurdu. (86)

Gurur ve kibrin zebûnu olan Firavun'a hiçbir şey tesir etmedi. Söylenen herşeyi inkâr etti ve dayatdı : «Benden başkasını tanrı edinirsen, andolsun ki seni zindanlık ederim» dedi. Mûsâ : «Sana apaçık birşey getirmiş isem de mi?» dedi. Firavun: «Doğru sözlülerden isen haydi getir» dedi. Bunun üzerine Mûsâ asâsını attı, apaçık bir ejderha oluverdi; elini çıkardı, bakanlara beyaz (ve nurlu bir el olarak) göründü... (87)

—oOo—

Rivâyetler, bir mucize eseri ejderhâ olan asâ olayını mümkün olduğunca ballandırarak anlatmışlardır : Hiz. Mûsâ'nın atmasıyla ejderhâ olan asâ, hemen ağzını korkunç bir tarzda açmış ve Firavun'a saldırmıştır. Korkudan etraftakiler kaçmış, Firavun'da : «Ey Mûsâ! Tut onu, Allah aşkına!» diyerek tahtından inmiş ve yalvarmıştır. Bu esnâda ejderhâ hidde-tinden ağzını açmış, asâ'nın eğri ucu da arkasında kuyruk şeklini almıştır. Ejderhâ, alt çenesini yere koymuş, üst çenesini de Firavun'un sarayının çatısına dayamıştır.

Dayanılmaz bu manzara karşısında Firavun'un, korkudan dizlerinin bağı çözülmüş, yerinden sıçrayarak kaçacak delik aramış elbisesini ıslat-

(85) Eş-Su'arâ suresi, 26/24-28.

(86) Tâhâ suresi, 20/52-54.

(87) Eş-Su'arâ suresi, 26/16-24.

miştir. Söylentiye göre beş on gün büyük abdest için tuvalete gitmeyen Firavun bu olayın tesiri ile ishale tutulmuş ve bu kriz yirmi günden fazla sürmüştür. İshalden mahvolmak üzere iken, yavaş yavaş kriz sona ermiş ve düzelmıştır.

Firavun : » Erderhâyı tut! Sana îmân edeceğim; İsrâil Oğullarını da serbest bırakacağım» demesine rağmen, sözünde durmamış ve eski kötülüklerine devam etmiştir. (88)

Bu abartmaların sahîh hiçbir dayanağı yoktur.

Bazı tefsir kitaplarının kaydettiğine göre, Firavun, Hz. Mûsâ'nın peygamber olduğu yıllarda, sayıları 630 bin civarında olan İsrâil Oğullarını 400 yıldır köle olarak kullanmakta idi. Bir yıl kadar süren beklemeden sonra huzura alınan Hz. Mûsâ ve Hârûn için, Vehb İbn Münebbih'e göre Firavun sarayında beslediği aslan, kaplan ve pars gibi yırtıcı hayvanları o gün kafeslerinden çıkartmıştı. Hayvan terbiyecileri ve manzarayı seyredenler, dehşet içinde bu yırtıcıların Mûsâ ve kardeşini parçalamalarını beklerken yaklaşmış onların ayaklarını yalamaya, kuyruklarıyla dostluk gösterilerine başladılar; Mûsâ ve Hârûn'un parçalanmasını bekleyen Firavun, hayretinden dona kalmıştır... (89)

Vehb İbn Münebbih'e ait bu rivâyetin doğrulunu Allah bilir.

—oOo—

17— Karşılaşma (90)

Öyle görülüyor ki Hz. Mûsâ ile Firavun'un görüşmeleri birden fazladır. İlk görüşmede Hz. Mûsâ kendini tanıtmış ve peygamberliğini duyurmuştur. Muhtemelen bu ilk görüşmede Firavun'a mucizelerinden de bahsetmiştir. Sınırlı bir taraftar gurubu içinde Hz. Mûsâ'yı dinleyen Firavun, hazırlıklar sonucu onunla tekrar, ülkenin en büyük meydanında yüz yüze gelmiştir. Kur'ân bu sonuncu karşılaşmayı başlangıcından itibaren şöyle takdim eder:

«...Ayetlerimiz (mucizelerimiz)'le Mûsâ'yı Firavun'a ve (kavminin) ileri gelenlerine (mele') gönderdik...» (91)

(88) Taberî, Tarih, I/2, 572 v.d.

(89) Tefsiru'l-Kurtubî, XIII, 94.

(90) Firavun, Kur'ân'ın tanıttığı en zalim ve en şirret diktatörlerden biri olduğu için bu başlık altında kendisinden biraz detaylıca söz edilecektir.

(91) el-A'râf suresi, 7/103.

Demekki bu kez Firavun'un etrafında kavmin ileri gelenleri de vardı. Bu ileri gelenlere bugünkü ifadeyle kabine, parlamento, ordu veya genel kurmay heyeti de denebilir. Buna göre âyetin mânası : «Mûsâ'yı âyetler ve mucizelerimizle yüklü olarak Firavun'a ve onun etrafında toplanıp halkın gözünü dolduran debdebeli parlamentosuna peygamber olarak gönderdik» tarzında ifade edilebilir. Gerçi diğer bir âyette, «...Firavun ve kavmine.»⁽⁹²⁾ diyerek gönderilmenin bütün kavme ve Firavun'a olduğu anlatılıyorsa da, parlamento veya genel kurmay heyeti durumunda olanlardan başkası ülkede söz sahibi değildi. Onların görevi mutlak ve körükörüne itaatten ibaretti.

H z . M Ū s â , «bî âyâtînâ» cümleciğinin ifade ettiği tarzda⁽⁹³⁾ birçok mucizelerle gönderildi. Fakat onlar, H z . M Ū s â 'nın doğruluğuna, gerçek peygamber oluşuna delil olan o mucizelere zulmettiler, onların hakkını vermediler. İnkâr ve yalanlamalarını sürdürdüler. Fesatlıklarının ardı arkası kesilmedi. «Şimdi bak! O müfsitlerin âkıbeti nasıl oldu?»⁽⁹⁴⁾ Aşağıda gelecek kıssalarını dikkatle oku! Hallerini gör de ibret al! :

«(Biz gönderdik) Mûsâ da varıp !

«— Ey Firavun! Ben hakikaten, âlemlerin Rabbi tarafından gönderilmiş bir peygamberim; bana yaraşan, Allah hakkında doğrudan başka birşey söylememektir. Ben size Rabbinizden apaçık bir bürhan getirdim. Artık İsrâil Oğullarını benimle gönder!, dedi». Yani, sözüm kuru bir davadan ibâret değildir; şek ve şüpheyeye yer bırakmayacak, gayet açık seçik ve katî bürhanım var; inanmazsanız, ispata hazırım...

«Firavun :

«— Bir mucize getirdiysen ortaya koy bakalım; doğru sözlülerden isen bunu yaparsın, dedi».

«Sözünde samimi isen böyle yapman gerekir» diyen Firavun'un bu ifadesinde anormal birşey yok. Bir haksızlık da bahis konusu değildir. Âyetlerde geçtiği üzere, «ancak, eğer, şayet» gibi şart ifade eden sözleri tekrarında bir nezâketsizlik ve bir telaş eseri seziliyor. Bunun üzerine: «Mûsâ, asâ'sını yere bırakıverdi. Bırakınca ne görsünler, o asâ koca bir yılan. Ap âşikâr bir ejderhâ! Bir ejderhâ ki sorma!..

(92) En-Neml suresi, 27/12.

(93) El-A'raf suresi, 7/103.

(94) Aynı sure, 7/103.

Bu konuda bir nebze yukarıda da temas edildiği üzere çeşitli rivâyet ve söylentiler vardır. Saîd İbn Cübeyr'in İbn Abbas'tan naklettiğine göre, Hz. Mûsâ, asâsını koyuverince kocaman bir yılan olmuş, Firavun'a doğru koşmuş; Firavun tahtından fırlamış, aman bunu zaptet diye Hz. Mûsâ'ya yalvarmış, o da tutmuş...

Arkasından Hz. Mûsâ elini çıkardı. Ne görsünler bembeyaz, nûr gibi. Bütün bakanlara hayret ve şaşkınlık veren bir beyazlığa sâhip. Parıl parıl.

Yani aslında, yaratılışında beyaz değil, öyle görünüyor. Rivâyete göre Hz. Mûsâ fazlıca esmer imiş. Tabiatıyla eli de esmer imiş. Elinin etrafındaki lekeler önce, yaratıldığı renkte gösterir, daha sonra koynuna sokar çıkarır, bembeyaz lekesiz bir surette parlarmış, tekrar bir daha sokar çıkarır bu defa da eski rengine dönermiş.

Yüce kudret Sahibinin eseri olan ve başkaca bir hüner ve el çabukluğu ile izaha imkân olmayan bu mucizelerin derhal kabulü ve Hz. Mûsâ'nın tasdik edilmesi gerekirken, nasıl haksızlıkla karşılandı! ve neler denildi neler...!

«Firavun milletin ileri gelenleri: Doğrusu bu (adam) bilgin bir sihirbazdır; sizi memleketinizden çıkarmak istiyor, dediler. Firavun: Ne buyursunuz? dedi» (95)

Suarâ sûresinden (26/35) anlaşıldığına göre bu sözü Firavun söylemiştir. Yalnız burada «fikriniz nedir?» yerine «ne buyurur, ne emredersiniz?» denilmesi son derece önemlidir. İlk bakışta bu cümleden Firavun hükümetinin yaman bir kabine veya parlamenterler gurubu elinde olduğu anlaşılıyor. «Sizi memleketinizden çıkarmak istiyor» fıkrasından da, bu gurubun Mısır halkından mürekkep bir heyet olduğu anlaşılıyor. Bazı tefsirlerden ve özellikle Ebussuud tefsirinden anlaşıldığına göre (96) konu halk oyuna sunulmuş yani referandum yapılmıştır.

«Âyetin zahirinden meselenini halk oyuna sunulduğu kesin olarak anlaşılıyorsa da, Mısırlılardan meydana gelmiş bir gurup ve zümrenin reyine arz edildiği kesindir ve Firavun bunlara; «Ne emredersiniz» diye danışmıştır. (97)

(95) Aynı sure, 7/110.

(96) Ebussuud el-İmadi, İrşâdü'l-Aklî's-Selîm, Mısır, 1952/1372, II, 188.

(97) Elmalılı, Halk Dini Kur'an Dili, IV, 2231.

Bu âyetler, «Ben sizin en büyük Rabbinizim» diyen ⁽⁹⁸⁾ Firavun'un dâvâsında büyük bir tenakuzdur. Oyle anlaşılıyor ki Firavun önemli ve altından kalkamayacağı bir olayla karşı karşıya kalınca, ilâhî davasını geçici olarak bırakıp, kulları, köleleri saydığı memurlarına, parlamento-suna veya halkına karşı «emir sizindir, siz benim âmirim, efendimsiniz» dercesine sahte ve rüyakarca bir tavır takınarak, yaklaşan tehlike, kendini değilde onları hedef almış gibi ve sanki emir ve komuta onlarda imiş gibi bir plân çevirmiştir ki bunda Firavun sihirbazlığının mühim bir örneği vardır. ⁽⁹⁹⁾

Hz. Mûsâ'dan :

«—Bir mucize ile geldinse ve eğer doğru sözlülerden isen haydi getir onu!» diyerek mucize istemesine bakılırsa Firavun, daha önce sâdik peygamberlerin geldiği ve hepsinin mucizeler getirmiş olduğundan haberdardır. Buna göre gözünün önünde cerayan eden «âsâ» ve «yed-i beyza» olaylarının gerçek bir mucizeden başka birşey olamayacağını da anlamıştır. Fakat gerçeklerin kabulü, fikrine, siyasi menfaat ve emellerine uygun olmadığı için ve bir de yaşadığı devirde sihir ve hokkabazlık sanatları yaygın olduğu için Hz. Mûsâ'dan görülenleri, hemen sihir ve büyü töhmetiyle karalamış ve böylece idare ettiği insanları, halkını aldatacağını düşünmüş, onları sürü vaziyetinde görmüştür. Onların vatanî duygularına ve siyasi damarlarına basarak Hz. Mûsâ'nın memleketten sürülmesi doğrultusunda halkı kışkırtmıştır.

Kendi asıl maksadını gizleyerek, hâince ve iblisce plânlar çevirerek güya meseleyi şûrâ'nın parlamentonun müzakeresine sunmuştur. Buna karşı da ileri gelenler veya halk :

«— Onu ve kardeşini bir müddet egle; şehirlere — civar kasaba ve yerleşme bölgelerine — toplayıcı (adamlar) gönder, sihir ilminde yetmiş, hüner sahibi ne kadar sihirbaz varsa hepsini sana getirsinler, dediler». ⁽¹⁰⁰⁾

Derhal bir tecâvüzü, sert bir hareketi münâsip görmeyip bu suretle bir tecrübe ve imtihan teklif ettiler. Bu âyette geçen «kardeşi» sözünden, Hz. Musa'nın kardeşi Hârûn'un da beraberinde olduğu anlatılmıştır.

(98) en-Nâziât Suresi, 73/7.

(99) Elmalılı, Hak Dini Kur'ân Dili, IV, 2231.

(100) El-A'raf suresi, 7/112.

Memleketin dört bir yanına adamlar gönderildi. Hangi dereceden olursa olsun mevcut sihirbazlar toplatıldı. Şüphesiz içlerinde çok ünlü, çok mâhir ve ileri gelenler de vardı. Toplanan sihirbazların sayısı konusundaki rivâyetler muhtelifdir:

- a— 72 (Ebû Sâlih ibn Abbas'tan rivâyet etmiştir);
- b— 72.000 (İbn Abbas ve Mûkâtil'den);
- c— 70 (İbn Abbas'tan);
- d— 12.000 (Ka'bül'-Ahbâr'dan);
- e— 70.000 (Atâ İbn Ebi Rebâh'tan ve Ka'b'dan);
- f— 700 kişi (Rivâyet Vehb İbn Münebbih'e dayanır. Başlangıçta, Hz. Mûsâ'ya karşı koymak üzere 700.000 sihirbazdan 70.000'i seçildi. Daha sonra Firavun bu yetmişbinden 700'ünü seçip tercih etti);
- g— 25.000 (Hasen'den);
- h— 900 (İkrime'den);
- i— 80.000 (Muhammed ibn el-Münkedir'den);
- i— 30.000 kûsür (Süddî'den);
- k— 15.000 (İbn İshâk'tan);
- l— 19.000 (Ebû Süleymân ed-Dimeşki'den);
- m— 400 idi (Sa'lebî'den). ⁽¹⁰¹⁾

—oOo—

«(Toplanan) sihirbazlar Firavun'a geldiler:

«—Yenecek olursak bize şüphesiz bir mükâfat var değil mi?» diye sordular. Firavun :

«—Evet yenerseniz gözdelerden olacaksınız» dedi. Sihirbazlar:

«—Ey Mûsâ! Mârifetini ya sen ortaya koy, ya da biz koyalım» dediler. Mûsâ:

«—Siz koyun», dedi. Sihirbazlar mârifetlerini ortaya koyunca, insanların gözlerini büyülediler ve onlara aslı olmadık türlü hayaller gösterdiler. Halka son derece dehşet verdiler ve pek büyük bir sihir ile ortaya çıktılar». ⁽¹⁰²⁾

Rivâyete göre, iri iri halatları, uzun uzun sırik ve sopaları ortaya a-

(101) Es-Salebî, el-Arais, s. 164; İbnu'l-Cevzî, Z. Mesîr, III, 240-41.

(102) El-A'raf suresi, 7/113-115

tıp bütün vadiyi sanki birbirine binmiş, sarmaş dolaş olmuş, gerçek anlamda canlı yılanlarla dolmuş gibi müthiş bir manzara içinde gösterdiler.

Birçok eserlerde yer alan kayda göre, sihirbazların attığı bu halat ve sırıklar 1X1 mil ebâdında bir yer kaplamış, dağlar misâli yığılmıştı. Meydana atılan bu ip ve halatları altmış deve taşıyordu. (103)

—oOo—

Hz. Mûsâ ile sihirbazların karşılaşması Kur'an'ı Kerim'de ifade edildiğine göre bir bayram günü olmuştur:» ...Andolsun ki, Firavun'a bütün delillerimizi gösterdik de yalan sayıp kabulden çekindi. Ve:

«— Ey Mûsâ ! Sihirbazlığınla bizi yurdumuzdan çıkarmaya mı geldin? Şimdi biz de seninkinin benzeri bir sihri sana göstereceğiz. Bizimle aranda bir vakit tayin et ki, sen de, biz de uygun bir yerde buluşalımca caymayalım» dedi.

Mûsâ :

«— Bulaşma zamanımız sizin bayram gününüzde, insanların toplandığı kuşluk vaktidir» dedi. Firavun döndü, tuzaklarını toplayıp o gün geldi. Mûsâ onlara:

—oOo—

«— Yazıklar olsun size! Allah'a karşı yalan uydurmayın. Yoksa sizi âzabla yok eder. Allah'a iftira eden hüsrana uğrar» dedi. Sihirbazlar işi aralarında tartıştılar ve konuşmalarını gizli tuttular...» (104)

Meydandaki halat ve değneklerin kaynaşmalarını seyreden Hz. Mûsâ bu yüzden içinde bir korku hissetti.

«— Korkma sen muhakkak daha üstünsün, dedik»,

«— Sağ elindekini at da onların yaptıklarını yutsun, yaptıkları sa-

(103) Es-Salebi, el-Arais, s. 164. Sihirbazlarca ortaya atılan halatların ve uzun sırıkların hareketindeki sırrın cıva olduğu söylenmiştir. Ağaçtan ve deriden imal edilmiş bir takım iplerin ve sopaların içlerine özel surette cıva doldurulmuş, zeminin ve güneşin ısıısıyla cıva ısındıkça bunlar oynayıp kıvrılarak hareket ediyorlar ve ortalıkta dehşetli birçok yılan varmış gibi bir manzara arz ediyorlardı.

(104) Tâhâ suresi, 20/56-60.

dece sihirbaz düzenidir. Sihirbaz nereden gelirse gelsin başarı kazanamaz.» (105)

Meydandaki müthiş manzaradan ötürü halkın gözlerinin dehşetten iyice açıldığı, Firavun ve adamlarının «biz galikiz» havası içinde sevindikleri bir sırada «Biz de Mûsâ'ya :

— Asâ'nı koyuver! Diye vahyettik. Koyar koymaz bir de ne gör-sünler, asâ onların bütün uydurmalarını derleyip toplayıp yutuyor.»

Böylece «Hak tahakkuk etti (meydana çıkıp sübût buldu) Onların bütün yaptıkları bâtil oldu gitti. (Gitti de) Firavun ve adamları orada mağlup oldular ve küçük düştüler. (Çünkü), sihirbazlar, Firavun ve adamlarının ümit bağladıkları büyücüler, secdelere kapandılar (ve halkın tesiriyle kendilerini tutamayıp yüzükoyun kapanarak) :

«— Âlemlerin Rabbine : Mûsâ ve Harûn'un Rabbına iman ettik, dediler.» (106)

—oOo—

Ata ibn Ebî Rebâh'ın nakline göre, sihirbazların ileri gelen iki ismi kardeş olup, Sayd adıyla bilinen yerleşme bölgesinin en uzak ucunda oturuyorlardı. Firavun'un adamları gelip onları merkeze davet edince, an-nelerine :

«— Bize babamızın kabrini göster!». Mezara varıp babalarını ismiyle çağırdılar. Mezardan cevap geldi. Meramlarını babalarına şöyle anlattılar:

«— Sevgili babamız! Kırılımız elçiler göndermiş. Bizi çağırıyor. Kırılımıza iki kişi gelmiş. Ellerinde silah yok. Etraflarında adam da yokmuş. Ama şerefli ve rahat bir halleri varmış. Onların bu hallerinden Kırılımız sıkılmış ve bunalmış. Ellerinde bir asâ varmış. Onu yere attıklarında, demir, taş, odun demiyor, ne bulursa yutuyormuş ne yapalım, ne dersin? dediler. İki oğluna mezardaki babanın tavsiyesi şu oldu:

«— Gidip adamları gözetleyin. Başarabilerseniz uyuduklarında asâ'larını almaya çalışınız. Zira gerçekten sihirbaz olan kişi uyurken sihir yapamaz. Eğer onlar uyurken asâ yine de bir takım hareket ve hari-

(105) Aynı sure, 20/68-69.

(106) El-A'raf suresi, 7/117-124.

kalar gösterirse bilin ki bu, âlemlerin Rabbi olan Allah'ın gücüyle oluyor demektir ve sizin buna üstünlük kurmanız asla mümkün değildir. Bu işin hakkından kiral da gelemez; bütün dünya insanları da».

Babalarının tavsiyesi istikametinde hareket eden iki oğlu Hz. Mûsâ ile Hârûn'un bulunduğu yere bir gece gizlice yaklaşıp asâ'yı almaya çalıştılar. Ama asâ'nın karşı hareketinden ötürü buna imkan bulamadılar.

—oOo—

Kur'an'ı Kerim, Hz. Mûsa ile sihirbazların karşılaşmasının bir bayram günü kuşluk vaktinde olduğunu bildirir: «Yevmüzzinet», (107)

Rivâyetler bu günün, hem bayram ve hem de panayır günü olduğu yolundadır. Saîyd ibn Cübeyr'in ibn Abbas'tan nakline göre o gün «Âşûrâ (aşure) günü imiş ve cumartesiye tesâdüf ediyormuş. Senenin ilk günüymüş. Yani nevrûz günü. Bir bayram günü, bütün halkın, memleketin dört bir yanından gelip toplandığı bir günmüş. Abdurrahman ibn Zeyd İbn Eslem'in nakline göre buluşma yeri İskenderiyye'dir.

—oOo—

Bir nebze yukarda da temas edildiği üzere, Hz. Mûsâ'nın atıvermesiyle asâ, son derece iri, simsiyah, dört ayaklı, kısa fakat oldukça kalın bir ejderha olmuştu. Büyük bir deveden daha iri ve daha uzundu. Üzerine dikilip durduğu bir kuyruğu vardı. Kuyruğu üzerine dikildiği zaman başı, boynu ve göğsü ile şehrin surlarının üzerine çıkardı. Kuyruğu ile vurduğu herşeyi yıkıp devirir ve yerle bir ederdi. Ayaklarıyla en sert ve yalçın kayaları un ufak eylerdi.

Evleri, duvar ve surları ezer geçerdi. O bir ateş (di denebilir). Ateş saçan iki gözü, alev püsküren iki burun deliği vardı. Yelesinin kılları mızraklar gibiydi. Çatallı ucu 12 zira genişliğinde bir ağız olmuştu. Bir başka rivayette ağzının genişliği 80 zira olarak geçer. Ağzında öyle bir köpek ve azı dişleri vardı ki bunlar yılan âvâzı gibi, sığır büğörmesi gibi, deve sesi gibi, kapı gıcirtısı gibi ses çıkarırlardı.

Sihirbazların ortaya attığı ve halkın gözünü büyülemiş olan halat ve sırıklara yöneldi. Bunları birbir yiyip yutmaya başladı. Büyük küçük

(107) Tâhâ suresi, 20/59.

ne bulduysa silip-süpürdü. Firavun ve adamları tam bir hezimete uğradılar. Korku ve heyecandan müthiş bir izdiham meydana geldi. İnsanlar birbirini ezdi. Bu izdiham sırasında 25 bin kişinin telef olduğu söylenmiştir. Firavun da ne yapacağını şaşırılmış, korkudan yüreği ağzına gelmiş bir halde iken birdenbire dizlerinin bağı çözüldü ve ishale tutuldu. İlk gün 400 defa tuvalete çıktı, diğer günlerde, günde 40 defa tuvalete çıkıyordu. Ölünceye kadar bu böyle sürüp gitti.

—oOo—

Hız. Mûsâ meydandan ayrılıp kavmine doğru yol alırken asâ ejderha vaziyetinde kendisini takip ediyor, etrafında dönüp dolaşıyor ve bir köpeğin sahibine gösterdiği sadakat ve uysallığı gösteriyordu. Korkudan gözleri dört açılmış, yürekleri ağızlarına gelmiş insanlar dehşet içinde yol boyunca onları seyrediyordu. Hız. Mûsâ İsrail Oğullarının karargâhına varıncaya kadar bu böyle devam etti. Oraya varınca Mûsâ (a.s.) ejderhanın başını okşayıp eliyle tuttu. O tıpkı eskisi gibi asâ oldu .

—oOo—

Rivâyetler Hız. Mûsâ ile düelloya katılan sihirbazların ileri gelenlerinin isimlerini de verirler. İbn İshak'a göre sihirbazların reis durumunda olan ve iman ettikleri söylenen dört ismi Sâtûr, Azûr, Huthut ve Mu-saffa'dır. İbn İshak dışında konula ilgili bilgi veren bazıları bu isimlere Sâbur'u da eklemişlerdir. Mukâtil'e göre en büyüklerinin ismi Şem'un'dur.

Muhtelif eserlerde bu isimlere daha başkaları da eklenmiştir. (108)

Birazcık ilmi olan, mucize ile sihrin ne olduğunu kavrayan insafli büyücüler bu olayın sihirle uzaktan veya yakından ilgisinin bulunmadığını, binaenaleyh İlâhi olduğunu yakinen anladılar ve Hız. Mûsâ'nın Allah katından gönderilmiş gerçek bir peygamber olduğuna imân ettiler. Rivâyete göre sihirbazlar iman edince İsrail Oğullarının da pek çoğu imana gelmişlerdir.

Bilginlere göre bu âyet ilmin üstünlüğüne en büyük delillerdendir. Çünkü halkın çoğu, cahil oldukları için «bu bir sihirdir» sözüyle şüpheye düşürüldükleri halde sihirbazlar, sihrin ne olduğunu bilen kimseler olduklarından dolayı «Asây-ı Mûsâ» olayının sihir değil gerçek bir mucize

(108) Bkz. es-Arais, s. 165; İbnu'l-Cevzî, Z. Mesr III, 241.

olduğunu derhal kavradılar. Eğer bu konuda maharetleri olmasaydı bunu anlayamazlar ve o zaman kendi kendilerine : «Belki bu bizden daha iyi biliyormuş, onun için bizim bilmediğimiz ve yapamayacağımız bir sihir yapmıştır» diyebilirdiler. Fakat böyle demediler ve bu hususta hiçbir şüpheye düşmediler ve kendilerini tutamıyarak, içten ve yürekten gelen bir arzu ile derhal imana geldiler.

Olup bitenlerle küçük düşen Firavun, adamlar yollayarak, emirler yazarak topladığı ve pek büyük dünyalıklar vadettiği sihirbazların, bu kadar kalabalık huzurunda Hz. Mûsâ'nın peygamberliğini kabul etmelerini hâzmedemedi. Bu olayın halk vicdanında Hz. Mûsâ lehinde güçlü bir delil olacağından korktuğu için, buna bir çare düşünmek gereğini duydu. Derhal bir şeytanlık ve kurnazlık ortaya attı. Maksadı, halkın kafasına bazı şüpheler sokarak fikirlerini bulandırmak, zihinlerini karıştırmak niyetiyle sihirbazlara, tehdit havası içinde şöyle dedi:

«—— Ben size izin vermeden evvel ona iman ettiniz öyle mi?». (109)

Vicdanlara tahakküm etmek isteyen Firavun, bütün bunlara rağmen gerçeği kabule yanaşmıyor, Hz. Mûsâ'yı altetmek için ilim ve ihtisalarına güvenerek topladığı ve bir anlamda kendisi için kurtarıcı rolünde olan sihirbazların imanını hâzmedemiyor. Onlara uyması gerekirken, işi tersine çevirerek onları töhmet altına alıyor. Tehdit ve tariz dolu bir üslup içinde:

«—— Eğer siz iyi niyetle hareket etmiş olsaydınız, buraya sizi ben topladığım için neticede bana kanaatlarınızı arzetmeniz gerekirdi. İmanınızı ilandan önce bana danışmanız gerekirdi. İşin hiyerarşik sırası bu iken siz hiç bana danışmadan, iznim olmadan kalkıp ona inandınız; hem de halkın gözü önünde! «(Öyle görülüyor ki) bu bir hiyle, bir tuzaktır ki, siz bunu şehirde plânlamışsınız». Yani müsabaka meydanına çıkmadan önce Mûsâ ile Mısır'da birleşip kararlaştırmışsınız. Maksadınız: «Halkı şehirden çıkarmaktır». (110)

«—— Ben şunu da anladım ki, «Mûsâ size sihri öğreten, büyüğünüzdür». (111) O hepinizin hocasıdır. Bu, bana ve saltanatıma karşı yapılmış bir plânın tatbikidir, bir şikedir. Plânın gayesi de Mısır halkını şehir-

(109) El-A'raf suresi, 7/124.

(110) Aynı sure, aynı âyet.

(111) Tâhâ suresi, 20/71.

den sürüp çıkarmaktır; memleketin idareci zümresini iş başından uzaklaştırmak ve onlara bağlı olanları tesirsiz hale getirmektir. Plânın sinsî yönü de şehir de bir azınlık hakimiyeti tesis etmektir, dedi.

Allah ve peygambere iman edilince zulüm ve haksızlık yollarının kapanacağını anlayan Firavun, yukarıdaki beyanlarıyla siyasi bir oyun çeviriyor ve halkın zihnini tekrar bulandırmak istiyor. Gerçek bir oyun sergiliyor ve sihirbazlık gösterileri yapıyor. Hz. Mûsâ'nın mucizesine olduğu gibi onu tasdik eden kişilerin imanı hakkında da yok yere iki şüphe uyandırıyor :

1— Sihirbazların imanı, mucizenin kuvvetini takdirden ileri gelen, samimi bir iman değil, bir hileden ibarettir. Bunlar civar şehirlerden toplanıp Mısır'a geldiklerinde veya daha önce Mûsâ ile gizlice buluşup anlaşmışlar. Aralarında uyuşmuşlar. Mûsâ peygamber değil, bunlar sihir öğreten başkanları ve muallimleri imiş. Sözbirliği yapıp halkı aldatmak niyetiyle buna karar vermişler. Eğer böyle olmasaydı, benden izin çıkmadan, bana danışmadan böyle birden bire secdelere kapanarak ona inanıverirler miydi?

2— Bunları buna iten faktöre gelince : Bunlar sihirbazlıkla hükümetin nüfuzunu kırarak memlekette ihtilâl yapacaklar. İsrail Oğullarını kendilerine uydurup, Mısır'ın esas yerli halkı olan Kıptileri memleketten ve yurtlarından sürüp çıkaracaklar. İktidarı gasbedip, yerlerini yurtlarını zaptedecekler. Dertleri bu ! (112).

Firavun, halkın zihnini «vatan tehlikede» endişesiyle bulandırmak istemiş ve böylece onları Mûsâ ve mü'minler aleyhine harekete geçirmeyi hedeflemiştir.

«Allah kâfirlerin kalplerini böylece kapatıp mühürler» (113) hükmü gereğince, kalpleri mühürlenmiş olan ve Firavun tabiatına sahip kâfirler de onun yoluna girerek peygamberleri politikacı birer sihirbaz, gösterdikleri mucizeleri de birer sihir gibi telakki etmek ve ettirmek isterler.

Hz. Mûsâ'nın asâ'sını ve yed-i beyzâ'sını Firavun sihirbazlarının ci va oyunları gibi göz boyamaktan ibaret bir sihir sanatı veya hurafe gibi

(112) Elmalılı, Hak Dini Kurân Dili, IV, 2237.

(113) El-A'raf suresi, 7/101; Yunus suresi, 10/74; el-Gâfir/el-Mü'min suresi, 40/35.

tanıtmak isteyen ve ilâhî gerçeklere «yalan» damgası vurmak isteyen kafirler ve bir özentî havası içinde, karanlık bir odada ellerini koynundaki fosfor tozuna batırıp çıkarmak suretiyle parlatarak yed-i beyzâ mucizesi taslamaya kalkışan ne çok sahtekar vardır!

Durmadan artan ve gün geçtikçe ilerleyen teknik imkanlar, açık gözlerin elinde zaman zaman istismar vasıtası olmuştur. Halkın, özellikle dini konulardaki cehaleti devam ettikçe daha da olacağına benzemektedir.

—oOo—

Firavun, Hz. Mûsâ'ya inananları, zalimlerin en büyük dayanağı, zulümlerinin en güvenilir ve acımasız cezası ile tehdid etti :

«— Siz göreceksiniz! Andolsun ki, ellerinizi ve ayaklarınızı çaprazlama kestireceğim ve sizleri mutlak surette çarımha gerdireceğim (hepinizi asacağım), dedi» (114).

Kâpleri Allah ve Peygamber sevgisiyle dolu olan insanlara, gerçekten inanmışlara tehdid fayda eder mi? Onları azim ve kararlarından döndürmek mümkün mü? Onları kanaatlarından vazgeçirmek şöyle dursun bilakis azimleri bilenir, kuvvet kazanır. İmanın yürekten olup olmadığı da böyle zamanlarda belli olur.

Sihirbazlar daha önce sihir konusunda uzman ve mahir kişiler olduklarından dolayı, imanları acaba bir plan ve tuzak olabilir mi, diye hatıra bir şüphe gelebilirdi. Hatıra gelebilecek böyle bir şüpheyi de, bu türlü bir imtihan silebilirdi. Öldürülme, asılıp kesilme imtihanı...

Allah'ın hikmetinin bir eseri olarak, Hz. Mûsâ'nın gösterdiği mucizenin sihir olmadığını, her türlü şüpheden uzak ve azade bir surette ortaya koymak için, rekabet meydanında, secdelere kapanarak hakkı tasdik eden sihirbazların imanı akla gelebilecek bütün endişe ve şüpheleri silmiş ve Firavun'un tehdidine samimiyet ve metanetle :

«— (Eğer bizim ellerimizi ve ayaklarımızı keser ve bizi asarsan o zaman) biz doğrusu, ancak Rabbimize döneriz», dediler (115).

Bu cümle birkaç manaya gelebilir :

1— Biz nasıl olsa öleceğiz. Sen istesen de öleceğiz, istemesen de,

(114) El-A'raf suresi, 7/124.

(115) Aynı sure, 7/126.

Başımıza gelmesi kesin olan ölüm, ölüm olmak yönünden ha senin tarafından olmuş, ha olmamış bizce birdir, farketmez. Sebepleri değişik olsa da ölüm ölümdür. Zamanı gelince senin bizi ölümden kurtaramıyacağında bir gerçek. Sonuç olarak senin bu tehdidin anlamsızdır.

2— Sen bizi asar kesersen, şehid olur ve Rabbimizin sevabına kavuşuruz. Cennete gireriz. Binaenaleyh bu tehdidinden korkmak şöyle dursun, Hak uğrunda can vermeyi canımıza minnet biliriz.

3— Biz ölünce sen sağ kalacak değilsin. Sen de, biz de öleceğiz ve gerçek mabud olan Yüce Rabbimizin katına varacağız. Aramızda hükmü O verir. Haklıyı haksızı seçer. Zalim kim, mazlum kim belli eder ⁽¹¹⁶⁾. Bundan sonra imana gelmişler şunu eklediler :

«— (Şimdi sen) sadece Rabbimizin âyetlerine, bize geldikleri zaman iman ettiğimizden dolayı intikama kalkıyorsun» ⁽¹¹⁷⁾

Hak ve gerçek ortaya çıkınca, bâtılı bırakıp hak'kı kabul etmek kızılacak, tehditle karşı durulacak bir şey değildir. Üstelik bu övülecek, takdir edilecek bir fazilettir. Sen ise bize bir suçluya kızar gibi kızılıyorsun, intikam almaya kalkıyorsun. Bilesin ki, bu, büyük bir zulümdür. Musa'ya galip geldiğimizde bize büyük makamlar, mevkiler vadediyordun. Şimdi gerçeği gördük, inandık diye bizi asıp kesmeye kalkıyorsun. Bu ne büyük bir haksızlık!... Bundan sonra inanmış sihirbazlar Allah'a yönelip:

«— Ey Rabbimiz! Bize sabır ver ve canımızı müslüman olarak al!» diye dua edip yalvardılar (el-A'raf suresi, 7/126). Samimiyetlerini, ölümü hiçe sayarak isbatladılar.

Acaba Firavun dediğini yaptı mı, yapmadı mı? Bunda ihtilaf edilmiştir. İbn Abbas'tan nakledildiğine göre, «sabahleyin imansız sihirbazlar iken, akşam üzeri şehid oldular» denilmiştir ⁽¹¹⁸⁾. Diğer bazıları da, tehdidin yerini bulmadığını söylemişlerdir.

Kıssanın Kur'an'daki anlatılış biçimi, tehdidin yerini bulduğunu andırmaktadır ⁽¹¹⁹⁾ Bu kişiler, imanlarında sebat ederek ölmeyi canlarına minnet bilmişler ve Hak yolunda şehid olmuşlardır. Tabiatıyla bu işin

(116) Elmalılı, Hak Dini Kur'an Dili, IV, 2253.

(117) EL-A'raf suresi, 7/126.

(118) İbnul-Cevzi, Z. Mesid, III, 241.

(119) Elmalılı, Hak Dini Kur'an Dili, IV, 2255.

sonu Firavun'un aleyhine çıkmıştır. Yukarıda da ifade edildiği gibi en usta sihirbazların imana gelmiş olmaları, Mûsâ'nın (a.s.) gösterdiği şeylerin gerçekliğini ve Firavun'un iddia ettiği gibi sihir olmadığını ortaya koymuştur.

Bütün bunlara rağmen Firavun'un aleyhte açtığı kampanya ve propaganda bütün hızıyla sürmüş ve asla kesilmemiştir. İş bu safhaya gelince Firavun'un adamları işe karışmışlar ve ona arka çıkmışlardır: «Firavun milletinin ileri gelenleri:

— Mûsâ'yı ve milletini yeryüzünde bozgunculuk yapsınlar, seni ve tanrıların biraksınlar diye mi koyuveriyorsun? Dediler» (120).

Yani, sihirbazları asıp kesip de, Mûsâ'yı ve kavmi alan Beni İsrail'i bırakacak mısın ki :

«Yeryüzünde fesad çıkarıp bozgunculuk yapsınlar diye bırakacak mısın ki o Mûsâ, seni ve ilahlarını terketsin? Dediler» (121).

Böyle diyerek Firavun'u Mûsâ aleyhine körükleyip kışkırtmak istediler. İşin başından beri Firavun'un kendileriyle istişarede bulunduğu bu seçkinler veya kabine üyeleri, neticenin böyle çıkmasından korkuyorlar ve bir töhmet altında bulduklarını hissediyorlardı. Tabiatıyla Mûsâ'nın serbest bırakılması da hoşlarına gitmiyordu. Bu iki duygu arasında Firavun'un mizacına hulul ederek, makamlarını korumak ve sağlamlaştırmak endişesine kapılıyorlardı. Bunu temin için de, Firavun'dan fazla Firavunluk politikasına giriyorlardı. Üzerine gide gide Firavun'u Mûsâ ve İsrail Oğulları aleyhine tahrike çalışıyorlar ve :

«— Şimdi sen, sihirbazları kesip de, işin başı olan Mûsâ ve kavmi'ni yurt düzeyinde fesat çıkarmak için bırakacak mısın? Hem bu fesat yalnız halkın aleyhine olmayacak, daha ziyade senin aleyhine olacak, halkın, hakkındaki inancını bozacaklar; seni ve ilahlarını terkedecekler. Hiç bunlar bırakılır mı ? (122).

Son âyette geçen «seni ve ilâhlarını» (123) ifadesinden, Firavun'un taptığı bir takım ilah ve mabudların var olduğu anlaşılır. Bundan da, eski Mısırlıların mabud saydıkları Apis öküzü, güneş ve benzeri şeyler hatı-

(120) El-A'raf suresi, 7/127.

(121) Aynı sure, 7/127.

(122) Elmalılı, Hak Dini Kur'an Dili, IV, 2256.

(123) El-A'raf suresi, 7/128.

ra gelebilir. Halbuki Firavun kendisinin üstünde, kendinden yüce bir ilâh kabul etmiyor ve : «Sizin en yüce rabbiniz benim» diyordu (124). Şu halde, «ilâhların» ifâdesi, «senin ibadet ettiğin mabudların» anlamına değil, «hoşlanıp ortaya koyduğun, halkı tapındırdığın mabudların» manasınadır.

Yakınlarının dikkat çektiği konuda Firavun:

«— Onların oğullarını taktîl edeceğiz (125). Kadınlarını sağ bırakacağız, Biz elbette, onları ezecek güçteyiz, dedi» (126).

Bu sözleriyle Firavun onları teselli ediyor : «Korkmayın onları yine eskisi gibi ezecek güçteyiz. Yine dilediğimizi yapabiliriz» diyor. Fakat Firavun, Musa hakkında birşey söylemiyor. Zira asâ'dan öylesine yılmış ve korkmuş ki, ismini bile ağzına almak istemiyor. «Mûsâ» denildi mi hemen aklına ejderha geliyor. (127).

Buna karşılık Hz. Mûsâ kavmine :

«— Allah'tan yardım dileyin ve sabredin. Yeryüzü şüphesiz Allah'ındır. Kullarından dilediğini ona mirasçı kılar. Sonuç, Allah'a karşı gelmekten sakınanlarıdır, dedi» (el-A'raf suresi, 7/128)ve onları teselli etti.

—oOo—

18— Hz. Mûsâ'ya İnanmış İki Kişi

Ravilerin anlattığına göre, Hazakiyel Firavun'un adamlarındandı. Marangozdu. Doğduğu zaman, içine bırakıldığı sandığı annesinin ricası üzerine Hz. Mûsâ'ya o yapmıştı. Söylentiye göre Firavun'un yüz yıl emniyet müdürlüğü görevini yürütmüştü (128). İnanmış, çok samimi bir mü'min idi. Fakat imanını gizli tutardı. Hz. Mûsâ sihirbazlara üstün geldiği zaman o da imanını açığa vurdu. Aynı gün yakalandı ve asılarak idam edildi. ki, bu zatın kıssası Kur'an-ı Kerim'de şöyle anlatılır :

(124) En-Nâziât suresi, 79/24.

(125) Taktîl : çok öldürmek, kırıp geçirmek demektir. Daha önce Firavun, yeni doğan çocukları öldürüyordu. Bu sefer yetişmiş gençleri, delikanlıları da öldürtme kararı almış oluyor.

(126) El-A'raf suresi, 7/127.

(127) Elmalılı, Hak Dini Kur'an Dili, IV, 2258.

(128) Veya içişleri bakanlığını.

Firavun ailesinden olup da, inandığını gizleyen bir adam dedi ki :

— Rabbim Allah'tır, diyen bir adamı mı öldüreceksiniz?» (129)

Bazıları, bu âyette ismine atıf yapılan kişinin İsrail Oğullarından olduğunu söylemişlerse de bu kabul edilmemiş, Mısır'lı olmasında ısrar edilmiştir. Âyetin zahiri bu kişinin, Firavun'un yakını olduğunu düşündürmektedir. Süddî'den gelen bir rivayete göre bu zat, Firavun'un amcasının oğludur.

Firavun Hz. Musa'yı öldürmeyi düşünürken Allah, kendi adamlarından birini, böyle bir kahramanı karşısına çıkarmıştı. Bu yüzden Kur'an'da : «Firavun ailesinin mü'mini» (inanmış) diye geçmiş ve adına izafetle, isminin geçtiği bu sureye «Mü'min» suresi denmiştir.

Bu zat başlangıçta, imanını gizleyerek Firavun'un gözünden kaçmayı başarmış ise de, nihayet Hz. Mûsâ'nın ölümüne karar verilince meydana çıkma gereğini hissetmiş ve ihtiyatlı bir eda içinde :

«— Rabbim Allah'tır, diyen bir adamı mı öldüreceksiniz ? Oysa o, size Rabbinizden belgelerle gelmiştir. Eğer yalancıysa, yalanının vebâli kendisinedir; eğer doğru sözlü ise, sizi tehdid ettiklerinin bir kısmı başınıza gelebilir»... (130).

Yalancının yalanı kendi boynuna geçer. Vebâl ve cezasını kendi çeker. Size zararı olmaz. Böyle olunca yalancılığı iyice ortaya çıkmadan öldürmemelisiniz. Yalancı değil de doğru bir adamsa, haber verdiği tehditlerin bazısı başınıza gelebilir. O zaman ebedî zarara uğrayanlardan olursunuz. Dünyada da başınız dertten kurtulmaz.

«Gerçek şu ki Allah, aşırı yalancıyı doğru yola erdirmez» (131).

Yani iddia ettiğiniz gibi Hz. Mûsâ yalancı olsa idi, Allah ona mucizeler vermez, başarılı kılmazdı. Onu öldürmek isteyen bu işi başaramaz. Kendisi zararlı çıkar.

«— Ey milletim bugün memlekette hükümranlık sizindir; galib olanlar sizsiniz. Ama Allah'ın baskını size çatinca, O'na karşı size kim yardım eder?» (132).

(129) El-Mü'min/el-Ġâfir suresi, 40/28.

(130) Aynı sure, 40/28.

(131) Aynı sure, aynı âyet.

(132) Aynı sure, 40/29.

«Firavun :

— Ben size kendi görüşümden başkasını söylemiyorum. Ben size ancak doğru yolu gösteriyorum, dedi».

«İnanmış olan kişi (de) dedi ki :

— Ey milletim! Doğrusu ben sizin için, Nûh milletinin, Âd, Semûd ve onlardan sonra gelenlerin durumu gibi, Peygamberleri yalanlayan toplulukların uğradıkları bir günün benzerinden korkuyorum. Allah kullara zulüm dilemez.

— Ey milletim! Âh u figan gününden sizin hesabınıza korkuyorum. Arkanıza dönüp kaçacağımız gün Allah'a karşı sizi koruyan bulunmaz. Allah'ın saptırdığını doğru yola getirecek yoktur. Andolsun ki, Yusuf da, daha önce size belgelerle gelmişti...» (133).

Bu konuda Hz. Peygamber (s.a.v.)'den de bir hadis rivayet edilmiştir:

«İlk kez inanmış ve Allah'a bir an bile olsa asi olmamış üç kişidir :

- 1— Âli Yâsîn'in mü'mini Habîb en-Neccâr,
- 2— Âli Firavun'un mü'mini Hazakiyel,
- 3— Bu üç kişinin en faziletlisi olan, Âli Muhammed'in mü'mini Hz. Ali» (134).

—oOo—

Hazakiyel'in hanımı da inanmış bir kişi idi ve Firavun'un kızına berberlik yapardı. Saliha bir kadındı. Safıd İbn Cübeyr'in, İbn Abbas'tan nakline göre Peygamber Efendimiz (s.a.v) şöyle buyurmuştur :

«Miraç gecesini burnuma güzel bir koku geldi. Cebrail'e:

— Bu güzel koku nedir ? Diye sordum. O da :

— Bu, Firavun'un kızlarına berberlik yapan hanımın ve çocuklarının kokusudur, cevabını verdi ve (olayı şöylece anlattı):

— Bu inanmış Saliha hanım birgün, Firavun'un kızının saçını

(133) Aynı sure, 40/30-34.

(134) Eş-Salebî, el-Arais, s. 166. Bu hadisin sahih olduğunu sanmıyorum.

tarıyordu. Tarak hernasılsa elinden düşüverdi. Kadın gayr-i ihtiyarî : «Bismillah» (Allah'ın adıyla) deyiverdi. Firavun'un kızı :

— Bu «Allah» sözünle, tabi babamı kastediyorsun değil mi? Diye sordu O :

— Hayır, babamı değil. Benim de, senin de, babanın da Rabbi olan Yüce Allah'ı kastediyorum, karşılığında bulundu. Firavun'un kızı :

— Bunu hemen babama söyleyeceğim, dedi. Firavun durumdan haberdâr olunca kadını ve çocuklarını çağırды ve :

— Rabbin kimdir? Diye sordu O da :

— Benim Rabbim de, senin Rabbin de Allah'tır, cevabında bulundu. Firavun derhal bakırdan bir fırın yapılsın dedi. Fırın kıpkırmızı olunca Firavun, mü'min kadının ve çocuklarının fırına atılarak yakılmalarını emretti. Kadın son anda Firavun'a bir dileği olduğunu iletти. Firavun :

— Nedir son arzun ve dileğin ? Diye sordu. Hanım :

— İşimiz bitip, ben ve yavrularım kül olduktan sonra lütfen kemiklerimizi ve küllerimizi bir araya topla ve bir yere gömüver, dedi. Firavun:

— Olur, bu bizim sana borcumuzdur, dedi. Bu konuşmalardan sonra Firavun emir verdi ve hanımın çocukları, en büyüğünden başlamak üzere tek tek fırına atılmaya başlandı. Sıra kadının, emzikte olan en küçük çocuğuna gelince, yavru annesine döndü ve:

— Ey anne! Üzülme ve sabret! Zira sen gerçekten hak yoldasın, dedi ve neticede kadın kucağındaki emzikli yavrusuyla birlikte ateşe atıldı (135).

19— Firavun'un Eşi Âsiye'nin İdamı

Âsiye Firavun'un eşi. Kısa adı Âsiye'dir. Türkçemizde bu isim bilinen ve kız çocuklarına verilen adlardandır. Mevlid'de veya Mevlid ara-

(135) Aynı eser, 166. İbn Abbas'a beşikte iken kimlerin dile gelip konuştuğu sorulmuştu. O, bunların dört kişi olduğunu söyledi:

- 1) Meryem oğlu İsa,
- 2) Yusuf Peygamberin şahidi,
- 3) Sahib-i Cüreyc ve
- 4) Bu çocuk, (Bkz. es-Selebi, el-Arais, s 166).

sında okunan bazı beyit ve kasidelerde de bu isme tesadüf edilir. Âsiye binti Müzahim.

Âsiye'nin soy olarak mensup olduğu kavim hakkında ihtilâf vardır. İsrail Oğullarından olduğu söylenmiştir. İmanında samimi ve mü'min bir kadın idi. İbâdet vakti geldiği zaman bir bahane bulur, odasına çekilir ve orada Allah'a ibadetini gizlice yapardı. Mevki sahibi bir kadın olduğu halde ibadetini gizli yapması, Firavun'dan çekindiği içindi.

Âsiye'nin iman ve ibadetini gizlemesi uzun süre devam etti. Bar- dağı taşıran son damla Firavun'un, Hazakiyel'in hanımını idam ettirmesi oldu. Âsiye sarayın penceresinden olup bitenleri ve idam olayını göz- lüyordu. Ona nasıl işkence edildiğini ve nasıl öldürüldüğünü dehşetle ta- kip etmişti.

Hazakiyel'in hanımı öldürüldüğü sırada Âsiye, meleklerin gelip o- nun ruhunu nasıl aldıklarını, o sırada ona ne gibi ikramlarda bulunarak göklere çıkardıklarını görmüş ve Allah'a imanı güçlenmiş, bağlılığı art- mıştı. O, melekleri temaşa ederken manevi alemde bulunduğu sırada ko- cası Firavun ansızın odaya girdi ve Hazakiyel'in hanımının haberini ve ona yaptığı işkenceleri vahşî ve zalimlere mahsus bir eda içinde övüne övüne anlatmaya başladı. Sözü bitirdikten sonra Âsiye :

«— Yazıklar olsun! Yuh olsun sana ey Firavun! Allah'a karşı gelmeye nasıl cesaret ediyorsun? Mü'minlere işkenceyi nasıl reva gö- rüyorsun?» diye çıkıştı. Hiç ummadığı ve beklemediği bu söz karşısında Firavun :

«— Az önce işkence ile öldürdüğümüz kadına gelen cinnet, ga- liba sana da gelmiş» dedi. Âsiye :

«— Hayır! Dedi. Ne ona cinnet geldi ve ne de bana. Şunu bil ki ben, senin de, benim de, âlemlerin de Rabbi olan Allah'a iman ettim».

Firavun Âsiye'nin annesini yani kayın validesini çağırarak :

«— Kızlarımın berberi gibi kızın Âsiye de delirmiş, dedi. Sonra da Âsiye'ye :

«— Ya Mûsâ'nın ilahına küfreder, onu tanımazsın, ya da işkence- ler altında geberir, can verir gidersin, dedi.

Firavun odadan çıkıp gidince, annesi yaklaştı ve kızını Firavun'un dediğini yapması için iknaya çalıştı. Âsiye diretti ve :

«— Ey anne! Eğer istediğin şey, benim Allah'la karşı gelmem ve O'na küfretmem ise bu asla olamaz, dedi.

Hanımının kesin kararını duyan ve deliye dönen Firavun'un emri ile Âsiye işkencelerle öldürüldü ki bu Kur'an-ı Kerim'in bazı âyetlerinde şöyle ifade edilmiştir :

«Allah, inananlara Firavun'un karısını misal gösterir : O vakit o demişti ki : Ya Rab! Katında benim için cennette bir ev yap!» (136).

Âsiye bu niyazı ile, ruhunun Allah yolunda iman ile şehid olup, bu sayede Allah katında rahmete nail olmasını ve Rabbin Arş'ına en yakın bulunan Sidre-i Müntehâ'nın yanında, Cennetü'l-Mevâ'da kendisine ebedî bir istirahatgâh inşasını istemiş ve:

«— (Bu suretle) beni Firavun'dan ve onun işlediklerinden kurtar!» demişti (137).

Âsiye, Firavun'dan ve onun kötü amelinden kurtarılmasını istedi. Firavun'un kötü ameli; şirk, zulüm ve tasalluttur. «Zalim kavim»den maksad da, zulüm ve haksızlıkta Firavun'a yardımcı olan ve «Al-i Firavun» adıyla anılan kıbtîlerdir.

Rivâyete göre Âsiye bu duayı yapınca, Cennet'teki makamı derhal keşf ile kendisine gösterilmiş ve hiç bir azab duymaksızın ruhu uçmuş, işkence olsun diye üzerine konan kaya, ruhsuz kalan cesedinin üzerine düşmüştür. Bu da, «Âl-i Yâsîn»in mü'mini (Habîb en-Neccar) gibi doğrudan doğruya cennetlik olarak Allah'ın rahmetine kavuşmuştur.

Bir rivâyete göre, Firavun'un emri ile dört ayrı yere kazıklar çakılmış; Âsiye, el ve ayaklarından bu kazıklara bağlanarak işkence ile öldürülmüştür. Kur'an'daki, «kazıklar sahibi Firavun» âyetinin buna işaret olduğu söylenmiştir (138).

İbn Abbas'tan gelen bir rivâyete göre de, dininden dönmesi için Âsiye'ye işkence edildiği sırada Hz. Mûsa oradan geçiyordu. Âsiye, parmağı ile işaret ederek durumundan şikayette bulundu. Hz. Mûsâ, azabının hafifletilmesi için Allah'a dua etti. Bundan sonra Allah'a kavuştuğu ana kadar ızdırap duymadı. Âsiye Allah'tan en son şu dilekte bulundu :

(136) Et-Tahrîm suresi, 66/11.

(137) Aynı sure, aynı âyet.

(138) El-Fecr suresi, 89/10.

«—— Ya Rab! Katında benim için bir ev yap!» (et-Tahrîm suresi, 66/11). Allah duasını kabul ederek kendisine :

«—— Başını yukarı kaldır!» Diye vahyetti. Başını kaldırıncı, cennette kendisi için inciden yapılmış evi (sarayı) gördü ve hemen gülümse-di. Firavun onun güldüğünü görünce :

—— Azab içinde gülen deliye bakınız! Diye bağırdı (139).

—oOo—

İsmi açıklanmaksızın Kur'ân-ı Kerîm'in bir âyetinde övülen ve örnek olarak insanlara ve özellikle mü'minlere takdim edilen (et-Tahrîm suresi, 66/11) Firavun'un karısı Asiye'nin adını hadislerden öğreniyoruz. Âsiye, bazı münasebetlerle Hz. Peygamber tarafından da yadedilmiştir :

A. İbn Hanbel'in eserinde bulunan bir hadise göre Efendimiz, cennet kadınlarının en faziletlieleri olarak andığı dört kadının dördüncüsü olarak Âsiye'yi saymıştır (140). Buharî ve Müslim'in eserlerindeki bir haberde ise Hz. Peygamber, gerçek anlamda olgunluğa ermiş pek az hanım olduğunu açıkladıktan sonra saydığı yine dört ismin başına Asiye'yi almıştır. (141)

Bazı zayıf haberlere göre Âsiye cennette Hz. Peygamber'in eşleri arasına girecektir (142).

—oOo—

Âsiye ile ilgili haberler kitaplarımızda oldukça mubalağalı bir tarzda takdim edilmiştir. Özellikle Hazakıyel'in hanımına yapılan işkenceler esnasında gördüğü söylenen harikulade olaylarla, kendisine yapıldığı diye getirilen işkence sahneleri son derece acıklı, hislendirici ve ağlatıcı bir üsluba büründürülmüştür. Konu ile ilgili âyetle, sahih birkaç hadisin dışında kalan bilgiler tarihî söylentilerden ibarettir.

(139) İbn Cerir et-Taberî, Tefsir, XXIII, 130-131; XVIII, 171; XXX, 179; es-Salebî, el-Arais, s. 166-67; İbnü'l-Cevzî, Z. Mesir, VIII, 314 v.d.; İbn Kesir, Tefsir, VII, 63 v.d.; el-Bidaye, II, 59 v.d.

(140) İlk üç hanım, sırasıyla Hz. Hatice, Hz. Fatıma ve Hz. Meryem'dir (İbn Kesir, Tefsir, VII, 65).

(141) Buhari, Et'ime, 25,30; Fedailü's-Sahabe, 30; Enbiya, 36,46; Müslim; Fedailü's-Sahabe 70,89; et-Tirmizi, Et'ime, 31; Menakıb, 62.

(142) Geniş bilgi için bkz. İbn Kesir, Tefsir, VII, 57, 65; el-bidâye, II, 56 vd.

20— Hâmân'ın İnşa Ettiği Kule

Hâmân ismi Kur'ân-ı Kerim'de altı yerde geçer. Ayetlerde, Firavun dîvanında önemli bir görevin sahibi ve muhtemelen başvezir (başbakan) olarak zikredilir. Karun ile birlikte sarayda büyük roller ifa etmektedirler :

Firavun gibi Hâmân'ın orduları vardır (143);

Hız. Mûsâ, ilâhî gerçekleri Firavun ve Karun ile birlikte Hâmân'a da getirmiştir (144) ;

Hız. Mûsâ mucizelerle, Firavun ve Karun'a olduğu gibi Hâmân'a da gelmiş ve neticede «yalancı sihirbaz» damgasıyla damgalanmıştır (145).

Hâmân, Firavun'un emri ile ona «kule» yapan kişidir (146).

Bunlardan başka Hâmân yerine göre bir zulüm aracı, yerine göre zulümde Firavun'un akıl hocası, teşvik ve destekçisidir. Rivâyete göre Mûsâ'nın doğacağını haber aldığı vakit, bütün erkek çocukların öldürülüp, yalnız kızların hayatta bırakılmasını tavsiye etmiştir. Mûsâ, Allah'ın Peygamberi olarak ortaya çıkınca, onu yalancılıkla itham etmiştir.

Hız. Mûsâ'nın gösterdiği mucizelerden ciddi şekilde etkilenip sıkışan Firavun kalabalıklara şöyle seslenmişti :

«— Ey millet! (Ey gözler dolduran cemaat), ben sizin için benden başka bir ilâh bilmiyorum» (147). Firavun pek iyi biliyordu ki, karşısında durmakta olan halkı yaratan kendisi değildi. Kendini de yaratan biri vardır. Bunu unutmuş görünerek yaratma ve uluhiyyet mefhumlarına haksızlık ediyor. İnsanların daima kendi idaresine itaat etmesini istiyor. Daima kendini sevmelerini, kendinden korkmalarını, hep kendine kul olmalarını, şahsına tapmalarını istiyor. Hem mabudluk iddia ediyor, hem «sizin için kendimden başka bir ilâh bilmiyorum» diyor. Baştan «yoktur» demiyor, «bilmiyorum» sözüyle insafli görünmek istiyor. Göklerin ve ye-

(143) El-Kasas suresi, 28/6,8.

(144) El-Ankebut suresi, 29/39.

(145) El-Mü'min suresi, 40/23, 24.

(146) Sad suresi, 28/38; el-Mü'min suresi, 40/36,37.

(147) El-Kasas suresi, 28/38.

rin Rabbi sanki semayı gözlemek, rasad etmekle görünmesi gereken bir cisim imiş gibi tevehhüm ettirerek halka karşı ilim ve fen yoluyla bir de-
sise yapmak niyetiyle diyor ki:

«— Ey Hâmân ! Şimdi benim için toprak üzerine ateş yak, tuğ-
la hazırlayıp bana bir kule yap!» (148).

Firavun kendisi için, semayı tasassud edecek bir rasad kulesi yapı-
masını istiyor ve kule yaptırmaktaki maksadını da şöyle açıklıyor:

«Belki (yukarı) çıkar Mûsâ'nın ilâhını görürüm. Doğrusu ben onu
yalancılardan sanıyorum ya!» (149).

Yani âlemlerin Rabbi tarafından peygamberlikle görevlendirildiği-
ni söyleyen Mûsâ'nın yalancı olduğunu sanıyorum ama, her ihtimale kar-
şı ilim ve teknik yoluyla bizzat bir araştırma yaparak Mûsâ'nın yalancı
olduğunu ortaya koymalıyım, diyor.

Eğer Mûsâ'nın ilâhını bulursa, O'nun da hakkından gelecekmış gibi
görünmek ihtiyacını duyuyor.

Bazı müfessirler bunun lâftan ibâret olduğunu, böyle bir kule ile
göklere çıkmanın veya çıkmaya çalışmanın delice bir iş olduğunu söyle-
mişlerdir. Buna karşılık diğer bazı rivâyetlere göre de böyle bir kule ya-
pılmış ve yıkılmıştır (150).

Kule yapmak için Hâmân'a emir veren ve azdıkça azan «Firavun'a
kötü ameli böyle tezyin edilip süslü gösterildi» (151) de, bunları siyaset
adına iyi bir şey yapıyormuş gibi yapıyordu ve böylece de «yoldan saptır-
ılıyordu» (151). Çünkü gökte yıldız arar gibi rasad ile ve böyle bir yolla
Allah aramaya kalkmak, Allah arama yolu olmadığı gibi, halkı bu suretle
aldatıp yanıltmak ve siyaset yapmak yolu da değildir. Gökler ve yer, gökler-
de ve yeryüzünde mevcut şeyler yaratıcının varlığına delâlet edip durur-
ken Allah'ı eserinden anlamak için, yeryüzünün göklerden bir farkı ol-
madığını da aklı olanların anlamakta güçlük çekmeyeceği ortadayken (150),
Hz. Mûsâ'nın Tâhâ suresinde (20/50):

(148) El-Kasas suresi 28/38. Bu âyette, «tuğla pişir» denmemesi, ilk kez kerpici
pişirip tuğla yapmayı Firavun'un düşünmüş olmasındandır, denilmiştir.

(149) El-Kasas suresi, 28/38

(150) Er-Razî, M. Ğayb, XXIV, 253.

(151) El-Mü'min/el-Ğâfir suresi, 40/36.

«Rabbimiz her şeye hilkat (ayrı bir özellik) veren, sonra da doğru yolu gösterendir»; Şu'arâ suresinde (26/28):

«Allah, doğu ile batının ve ikisi arasında bulunan herşeyin Rabbi-dir. Eğer aklınızı kullanırsanız»;

«Allah, sizin de, sizden önceki atalarınızın da Rabbi-dir» (26/26) demek suretiyle herkese öğrettiği açık seçik yolu bırakarak yetişemeyeceği uzaklara gitmeye kalkışmak elbette çıkar yol değildir. Tabiatıyla Firavun bunu ciddi olmak için değil, halkı aldatmak için bir hile, bir tuzak olmak üzere yapıyordu. Fakat, «Firavun'un tuzak ve hilesi sonuçsuzdur, akamettedir» (el-Mü'min/el-Gafir suresi, 40/37).

Onun böyle yanlış yollarda, entrika çevirmeye kalkışması, kendisini başarıya ulaştırmak şöyle dursun bilakis aleyhine olmuştur ⁽¹⁵²⁾.

Hikâyeci müelliflere göre kule yapma işi detaylarıyla şöyledir:

Allah Firavun'a saltanat ve servet vermişti. Saltanatına ve sahip olduğu servete dayanarak ülkesinde görülmemiş bir refah içinde yaşıyor ve milletini köle gibi çalıştırıyordu. Azdıkça azmış, şımardıkça şımarmış ve birgün halkına «ilâh» olduğunu ilân etmiş ve kendine tapmalarını istemişti. Halk onu mecburen, ilah olarak görüyor ve ona tapıyordu. Uzun yıllar yaşadı. Orduları ve gücünün önünde kimse duramazdı. Kimseninkine benzemeyen değişik bir yaratılışı vardı : Keyfince ve tıka basa yediği halde 40 günde ancak bir kerre tuvalete çıkardı. Tükürme nedir bilmez, öksürüp aksırmaz, nezle olmaz, midesi ağrımaz, gözleri çapaklanmaz, yanmaz, kızarmaz ve sulanma olmaz; hasta olmaz, hastalık nedir bilmezdi. Kendisine dert ve keder ulaşmazdı.

Saîyd İbn Cübery'in anlattığına göre Firavun 400 yıl saltanat sürdüğü halde, başına en ufak bir sıkıntı gelmemiş, ne bir açlık çekmiş ve ne de bir çile. Hep iyi şeyler görmüş ve azdıkça azmıştır.

Sayırsız denebilecek saray ve köşklerinden biri bin kat'lı olup son derece güzel ve tantanalı idi. Yüce Allah Firavun'a bir binit lutfetmişti ki o bu sayede sarayın en yüksek yerine onun sırtında çıkardı. Yokuşta da, inişte de, dere ve tepelerde de onun sırtından inmez, dilediği yere onunla giderdi.

---

(152) Elmalılı, Hak Dini Kur'an Dili, VI, 4160.

Bütün bunlar bu nimetler saltanat ve lutuflar Firavun'u yavaş yavaş cehenneme sürüklemek (istidrac), onu vakti gelince ani olarak ve kıs-kıvrak yakalamak içindi.

Sarayında büyüttüğü Hz. Mûsâ'yı birgün karşısında görünce deliye döndü. Uslanıp yola ve imana geleceğine azdı da azdı...

Halkın Hz. Mûsâ'ya inanmasından ve onu kendi yerine geçirmele-rinden ciddi şekilde endişelendi. Yeni durum karşısında kendini güçlen-dirécek, zulmünü devâm ettirecek yeni hîle ve tuzaklar peşiné düştü. Ve-ziri ve zulüm aracı Hamân'a bir kule yapmasını söyledi. Maksadı gökleri tarassud edip araştırmak, Mûsâ'nın ilahını bulmak ve onunla hesaplaş-maktı.

Hâmân, kule yapımı için memlekette ne kadar işçi, usta ve uzman varsa topladı. Rivayete göre bu maksatla toplanan usta ve kalifiye ele-man sayısı, yardımcı personel hariç elli bin idi. Çivi dökenler, kireç ya-kanlar, tuğla pişirenler, doğrama işlerini üstlenenler, kalıpcılar da bu sayının dışında idi.

İnşaat başladı ve hızlı bir şekilde devam etti. Yine Yüce Allah istidrac olsun diye bu konuda onlara bir zorluk çıkarmadı. İşler plânlan-dığı şekilde devam etti ve kule yedi yılda bitti. Göklerin ve yerin yara-tıldığı günden beri hiçbir kimsenin görmediği ve hiçbir binanın yüksel-medığı kadar yükseldi. Öyle ki, ustalar bile üzerinde güçlkle durabili-yorlardı.

Bu durum Hz. Mûsâ'ya ve inanmışlara güç geldi. Üzüldüler. Allah Hz. Mûsâ'ya vahiy yoluyla sabretmesini ve sonucu gözlemesini söyledi. «Ben onu ansızın mahvedeceğim» buyurdu.

Sabahleyin güneş doğunca kulenin gölgesi mağribe, akşama doğru da meşrika vururdu. Ve bu gölgenin boy ve uzunluğunu sadece Allah bilir-di. (Yani gölgenin ucu-bucağı belli değildi).

Kulenin yapımı bitince Allah Cebrail'i gönderdi. Kanadını bir kere vurunca üç parçaya ayrıldı. Bir parçası denize, bir parçası Hind diyarı-na, sonuncusu da mağribe düştü. Dahhak'ten gelen rivayete göre Cebra-il'in vurmasıyla kule Firavun'un ordugâhı üzerine yıkıldı ve bir milyon askerin ölümüne sebep oldu.

Rivayetlere göre, kule yapımında görev alan herkes şu veya bu has-talıkla mahvolup gitmiştir. Bir kısmını ölüm alıp götürmüş, bir kısmı yanıp kül olmuş, bir kısmı afete uğramıştır : Tüm marangoz, demirci ve

ustaların elleri kurumuş; kireç yakan ve tuğla pişirenler yanıp kül olmuş; diğer işçiler ve hesap uzmanları ölüp gitmişlerdir. Kulenin yıkılması, yapım işinde görev alanların mahvedilmesi şafak sökümü ile güneşin doğması arasında olup bitmiştir.

Süddî'nin rivâyetine göre Firavun kulenin tepesine çıkmış ve oradan gökyüzüne bir ok fırlatmış, ok bir müddet sonra kanlı olarak geri gelmiş, bunun üzerine Firavun : «Mûsâ'nın ilâhını vurup öldürdüm» iddiasında bulunmuştur (153).

Firavun Mûsâ'ya yaptıklarının sonuçsuz kaldığını görünce çâreyi onunla savaşta buldu ki, bunun tafsilâtı ileride gelecektir.

—oOo—

Yukarıda temas edildiği gibi bazı bilginler, Firavun'un inşasını istediği kulenin yapılmadığı görüşünün savundukları halde, diğer bazıları, her şeyi en ince teferruatına kadar sayıp dökmüşlerdir. Konu ile ilgili olarak anlatılan şeyler geniş ölçüde hayal mahsulüdür. Şu kadar usta, bu kadar amele... Çivi imal edenler, kireç yakanlar, doğramacılar... Tepesi görünmeyen kule; gölgesinin vurduğu yer belli olmayan yükseklik... Parçasından ölen askerler v.s.

Firavun'un kırk günde bir tuvalete çıkması, hastalık yüzü görmemesi, öksürmemesi, aksırmaması v.s. gibi akıl ve mantık dışı iddialar ilimle bağdaşmayan rivâyetler...

Bunlar büyük ölçüde ve yakıştırma cinsinden mubalağalı hurafeler ve israiliyattan ibârettir.

Allâme ez-Zemahşerî ve el-Kurtubî rivâyetlerin bir bölümü için> bunların sıhhatini Allah bilir» demişlerdir (154). Fahrüddin er-Razî de : «İşin kabuğunda olan bir kısım müfessirler, böyle bir kulenin yapılmış olduğunu kesinlikle benimseyip bu konuda uzun bir hikâyeye de eserlerinde yer vermişlerdir ki, bana göre bu, uzak bir ihtimaldir» diyerek ku-

(153) Es-Salebi, el-Arais, s. 167-68; ez-Zehamşerî, el-Keşşâf, III, 413; el-Kurtubî, Tefsir, XIII, 288-89;

( ) وكان له قصر من قصوره مشرف منيف عنى ألف ذرية - الثالبى
العرائس ، ص ١٦٧ .

(154) Ez-Zemahşerî, el-Keşşâf, III, 413; el-Kurtubî, Tefsir' XIII; 289.

le yapımı ile ilgili rivâyetleri yadırgamıştır (155). El-Âlûsî de, konuyu derinliğine tetkik ettikten sonra : «Kulenin yapıldığına dair elimizde kesin birşey yoktur. Yapıldı iddiasında olanlar ise, gerçek boyutlarını sadece Allah'ın bilebileceği detaylara inmişlerdir» dedikten sonra, İbn Ebî Hâ-t'im'in, Süddî'den naklettiği ve Firavun'un attığı okun kanlı olarak geri dönmesiyle ilgili haber için «zannediyorum ki bunun aslı yoktur» der. (156) Er-Razî de sözkonusu rivâyeti reddetmiş, akıl sahibi olanların bunu kabul etmeyeceklerini, kabul edenlerin ise «deliler»den olduğunu söylemiştir. (Bkz. M. Ğayb, XXIV, 253)

Sonuç olarak şunu söylemek yerinde olur sanırım :

Günümüzden asırlarca önce yaşamış şahsiyetler hakkında «doğru bilgi» edinmenin yolları oldukça sınırlıdır. Eğer kişiler, peygamberlik gibi bir makama yüceltilmişlerse bunlar için kutsal kitaplar kaynak olma açısından önemli bir yere sahiptirler. Ne var ki, «çocukluk ve gençlik çağı»nı işlemeye çalıştığımız Hz. Mûsâ hakkında en fazla bilgi Tevrat'tadır. Tevrat ise bozulmuş, değiştirilmiş yani özel deyim ile «tahrif» edilmiştir. Bu tahrif konusuna Kur'ân-ı Kerîm'de yer yer atıflar yapılmıştır (157). Bu sebeple Tevrât'ın Hz. Mûsâ hakkında verdiği bilgileri ihtiyatla karşılamak gerekir. Geride Tevrat ve İncil'in muhteşemlikleri hakkında doğru bilgiler veren, onların yanlış takdim ettikleri şeyleri düzelten Kur'ân-ı Kerîm (158) ve Hz. Peygamber'in hadisleri kahyor. Anlatılanlar veya kitaplara geçmiş olanlar Kur'ân ve sahih hadislere uygunluğu nisbetinde değerlendirilir. Bunlara uymayanları da ihtiyatla karşılamak gerekir.

Bu açıdan bakıldığında, iki bölüm halinde takdim edilen Hz. Mûsâ'nın çocukluk ve gençlik çağrı dönemleriyle ilgili bilgilerde — yer yer işâret edildiği gibi — boyutları değişik mubalağâ ve hurafeler eksik değildir :

Hz. Mûsâ'nın bebeklik döneminde yapıldığı ifade edilen tâbût, tâbûtun denize atılması; sarayda geçen olaylar, Âsiye'ye nisbet edilen hediye

(155) Er-Razî, M. Ğayb, XXVII, 65.

(156) El-Âlûsî, Ruhu'l-Meânî, XX, 80.

(157) En-Nisâ suresi, 4/46; el-Enâm suresi, 6/91; el-Mâide suresi, 5/13, 41.

(158) El-Mâide suresi, 5/48, Bu konuyu ait hadisler için bkz. İbn Kesîr, Fedâ-ilü'l-Kur'ân, s. 434 v.d. (Tefsirinin yedi cilt halinde neşredilen baskısının yedinci cildinin sonunda).

karşılama törenleri; asâ'nın nereden ve hangi yollarla ele geçtiği, eni-bo-yu, ne cins ağaçtan yapıldığı, marifet ve hünerleri; Hz. Mûsâ'nın dilindeki pelteklik ;ejderhanın alt ve üst çenesinin tasvirleri; yırtıcı hayvanların Hz. Mûsâ'nın üzerine salınması; sihirbazların sayısı; sihirbaz iki kardeşin kabirdeki babalarıyla konuşmaları; Âsiye ve Hazakiyel'in hanımı ile ilgili şeyler; Hâmân'ın inşâ ettiği kule; Firavun'un şahsı ile ilgili olan ve tabii ihtiyaçlarını sözkonusu eden haberler...

Özellikle, Kur'ân ve hadise dayanmayan haberlerin ayrıntıları, geniş ölçüde mübalâğâ ve israiliyyatla içiçedir. Bazan mübalâğalar, belli bir kültür seviyesine ermiş kimselerin farkedebileceği derecede açıktır. Yapılan mübalâğalar, derlenen haberler bazan Hz. Mûsâ'yı, bazan onun kullandığı eşyayı (meselâ asâ bunlar arasındadır) ve hatta Firavun ve Firavun'la ilgili şeyleri mitolojik bir havaya büründürmüşlerdir.

Bu tür, mitolojik atmosfere girmiş haber ve mübalâğaların vebâl ve günahı önce dikkatsiz yazarlar, sonra da ravilere aittir. Kur'ân'ın ve sahih hadislerin bunda hiç bir vebâli söz konusu değildir. Bazı tarih, kasas ve tefsir müellifleri bir konuda söylenmiş ve yazılmış ve ne varsa bunları mutlaka eserlerine kaydetme gibi bir hataya düşmüşler, bu haberleri, tarihi gerçekler, akıl ve mantık süzgecinden geçirme ihtiyacı duymamışlar, yalan yanlış, buldukları her şeye sarılmayı ve onları kitaplarına aktarmayı marifet saymışlardır.

Bunları, falan veya filân dini kitapta okuyan kişiler de, bunların sununu hemen dine ve Kur'ân'a yüklemişlerdir ki, bu da yanlış ve haksız bir tutumdur.

Zaman zaman ifâde edildiği gibi ⁽¹⁵⁹⁾, bu tür haberlerin kitaplara geçmemesi için yazarların doğru bir tarih bilgisi yanında hadis kültürüyle mücehhez olmaları gerekmektedir. Bu ikisine bir de «doğru ve mantıklı düşünebilme» eklenirse, kaleme alınan eserlerdeki hataları asgari düzeye indirmek imkan dahiline girebilir ⁽¹⁶⁰⁾.

(159) Bkz. Abdullah Aydemir, Tefsirde İsrailiyyat'ın muhtelif bölümleri.

(160) Hz. Mûsâ'yı ilgilendiren diğer konular, bundan sonra müstakil başlıklar altında ele alınacaktır.

KAYNAKLAR

- 1— Kur'ân-ı Kerîm
- 2— İbn Cerîr et-Taberî, Camiu'l-Beyân' an Te'vil-i 'Ayi'l-Kur-ân, I-XXX Mısır, 1954.
- 3— İbn Cerîr et-Taberî, Târihu'l-Ümem ve'l-Mülûk, I-XIII, Brill, 1879-1890 (Türkçesi: Zâkir Kadirî Ugan-Ahmed Temir, Ankara, 1954).
- 4— Kitab-ı Mukaddes, İstanbul, 1972.
- 5— İbn Kesîr, Tefsîru'l-Kur'ânil-'Azîm, I-VII, Beyrut, 1966.
- 6— İbn Kesîr, el-Bidâye ve'n-Nihâye, I-XIV, Riyâd, 1966.
- 7— İbnu'l-Cevzî, Zâdû'l-Mesîr fi 'İlmi't-Tefsîr, I-IX, Dimeşk, 1964.
- 8— Muhammed Hamdi Yazır, Hak Dini Kur'ân Dili Yeni Mealli Türkçe Tefsir, I-IX, İstanbul, 1960-1970 (Elmalılı).
- 9— El-Begâvî, Me'âlimü't-Tenzîl, I-VI, Hind, 1269.
- 10— Buharî, es-Sahîh, I-VIII, İstanbul, 1315 H. (Hacı Zihni tahkiki.)
- 11— Celâlî'd-Dîn es-Süyûtî, ed-Dürru'l-Mensûr fi't-Tefsîri bi'l-Me'sûr, I-VI, Mısır, 1306 H.
- 12— İbn Mâce, es-Sünen, I-II Mısır, 1952 (M. Fuad Abdülbâkî neşri).
- 13— Es-Sa'lebî, Kasasu'l-Enbiyâ (el-Arâis), Mısır, trs.
- 14— Er-Râzî, Mefâtihu'l-Ğayb, I-XXXII, Mısır, 1308 H.
- 15— Abdülaziz Çâviş, Esrâru'l-Kur'ân, İstanbul, 1331 H.
- 16— El-Kurtubî, el-Câmi'u li Ahkâmi'l-Kur'ân, I-XX, Kahire, 1967.
- 17— Et-Tirmizî, Sünen, Mısır, 1937/1965 (tahkîk: Ahmed Muhammed Şâkir ve diğerleri).
- 18— El-Mübârefkürî, Tuhfetü'l-Ahvezî (Tirmizi şerhi), I-X, Medine, 1967.
- 19— Et-Tabresî, Mecme'u'l-Beyân, I-X, Beyrut, 1379 H.
- 20— Celâlî'd-Dîn es-Süyûtî, el-Le'âli'l-Masnû'a, I-II, Mısır, trs.
- 21— Cemâlî'd-Dîn el-Kasimî, Mehâsinü't-Te'vil, I-XVII, Mısır, 1957.
- 22— Ez-Zemahşerî, el-Keşşâf, I-IV, Beyrut, 1947.
- 23— El-Âlûsî, Ruhü'l-Me'ânî, I-XXX, Beyrut, trs.

موسى عليه السلام فى أقوالته و آيابه

(المخلص)

ولد موسى عليه السلام بمصر فى عهد الفراعنة و نشأ فى القصر و ينسب الى بنى اسرائيل. يذكر القرآن الكريم موسى عليه السلام منذ ولادته و يذكر ما مر به مفصلاً فى سور متعددة .

و قد ذكر القرآن الكريم - بصورة موجزة أو مفصلة حسب ما يقتضيه الموقف - قصة الصندوق (التابوت) الذى صنع لموسى عليه السلام ، و القائم فى اليم ، و الحوادث و السنين التى مضت فى القصر ، و الدور الذى لعبته آسيا زوجة فرعون فى تربيته ، و عصاه ، و من أين جاءت ، و من أية شجرة قلعته ، ولولها ، معرفتها و كفائتها ، و ما فى لسان موسى عليه السلام لثخ (تكلم بتلغثم) ، و انقلاب العصا الى ثعبان يسعى كمعجزة ، و وصف هذا الثعبان ، و ارسال الحيوانات المفترسة ضد موسى عليه السلام ، و السحرة و عددهم ، و آسيا و ما يختص بزوجة حزقييل ، و البرج الذى شيده هامان و ما الى ذلك .

و لكن بعد المؤلفين كثيراً ما ابتعدوا عن القرآن الكريم و نقلوا

الخرافات الكثيرة من الاسرائليات .

قد تبهنا فى هذه المقالة - كلما اقتضى الأمر - على الخرافات التى

يرفضها العقل و المنطق . و حاولنا توضيح ما أورده القرآن الكريم فى إطار

من الحقيقة .